Siilinjärvi
Valtatien 5:n parantamisen yleissuunnitelman suunnittelualueen välillä Siilinjärven keskusta – Lapinlahti Alapitkä arkeologinen inventointi 2020

Timo Jussila
Timo Sepänmaa

MIKROLIITTI Oy
PIENI TEHOKAS TERÄVÄ
ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET
TAIDOLLA VUODESTA 1988

Tilaaja: Pohjois-Savon ELY-keskus

Sisältö

Perustiedot **2**
Yleiskartat **3**
Vanhat kartat **6**
Inventointi **4**
Muinaisjäännökset **8**
1 SIILINJÄRVI PYYKANGAS 8
2 SIILINJÄRVI PYYKANGAS 2 8
3 SIILINJÄRVI PYYLAHTI 2 10
Muut kohteet **11**
4 SIILINJÄRVI HAMULA LAURILA SKATTEHEMMAN 11
5 SIILINJÄRVI SÖDRA KASURILA BERTILSSONS OCH KNUTISES TORP 13
6 LAPINLAHTI SIPOLA 14

Kansikuva: Suunniteltua tielinjaa Pöljänmyllyn itäpuolella, Heinilammmmen luoteispuolella.

Perustiedot

Alue: Valtatie 5:n yleissuunnitelman suunnittelualue, siinä kaavailtu tien uusi linjaus Siilinjärven keskustan tasalta pohjoiseen Lapinlahden Alapitkälle, Pöljän ja nykyisen valtatie itäpuolella.

Tarkoitus: Selvittää tiehankkeen vaikutus muinaisjäännöksiin ja sijaitseeko tien yleissuunnitelman suunnittelualueella ennestään tuntemattomia kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita suojeltavaksi arvioitavia arkeologisia jäännöksiä.

Työaika: Maastotyö 2.- 5.9.2020

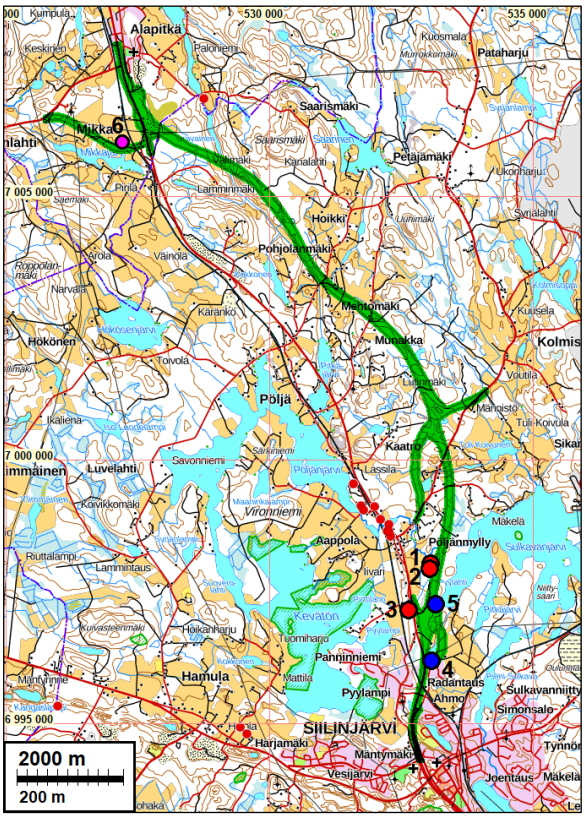
Tilaaja: Pohjois-Savon ELY-keskus

Tekijät: Mikroliitti Oy, Timo Sepänmaa ja Tomi Kuljukka ja yhtenä päivänä Timo Jussila.

Tulokset Yleissuunnitelmassa kaavailluin uuden tien liepeillä on yksi ennestään tunnettu kivikautinen asuinpaikka (Pyylahdella). Se sijaitsee yli 120 m etäisyydellä suunnitellusta tielinjasta. Sen läheltä löytyi toinen kivikautinen asuinpaikka, joka sijaitsee n. 100 m etäisyydellä yleissuunnitelmassa kaavaillusta uudesta tielinjasta. Kumpikaan näistä ei siis ulotu nykyisen yleissuunnitelman alueelle. Alueen etelä päässä Pyylahden pohjukan länsipuolella yleissuunnitelma-alueen liepeille sijoittuu vanha, autioitunut torpanpaikka, joka on ilmeisesti täysin tuhoutunut (arkeologian näkökulmasta) myöhemmässä maankäytössä. Etelämpänä, Korpilammen eteläpuolella on suunnitellun uuden liittymätien liepeillä metsäalueella vanha, autioitunut talotontti. Periaatteessa sen alueella voisi olla muinaisjäännöstä (jota ei nyt havaittu) mutta yleissuunnitelma-alueelle se ei ulotu. Lapinlahden Mikassa uuden liittymätien lähettyviltä tehdyn kivikautisen löydön tienoilla ei ole aiemmin eikä nyt havaittu kiinteää muinaisjäännöstä. Tien yleissuunnitelman alueella ei siis ole kiinteitä muinaisjäännöksiä, mutta liepeillä on ja ne on hyvä ottaa huomioon tietä edelleen suunniteltaessa ja mahdollisesti rakennettaessa.

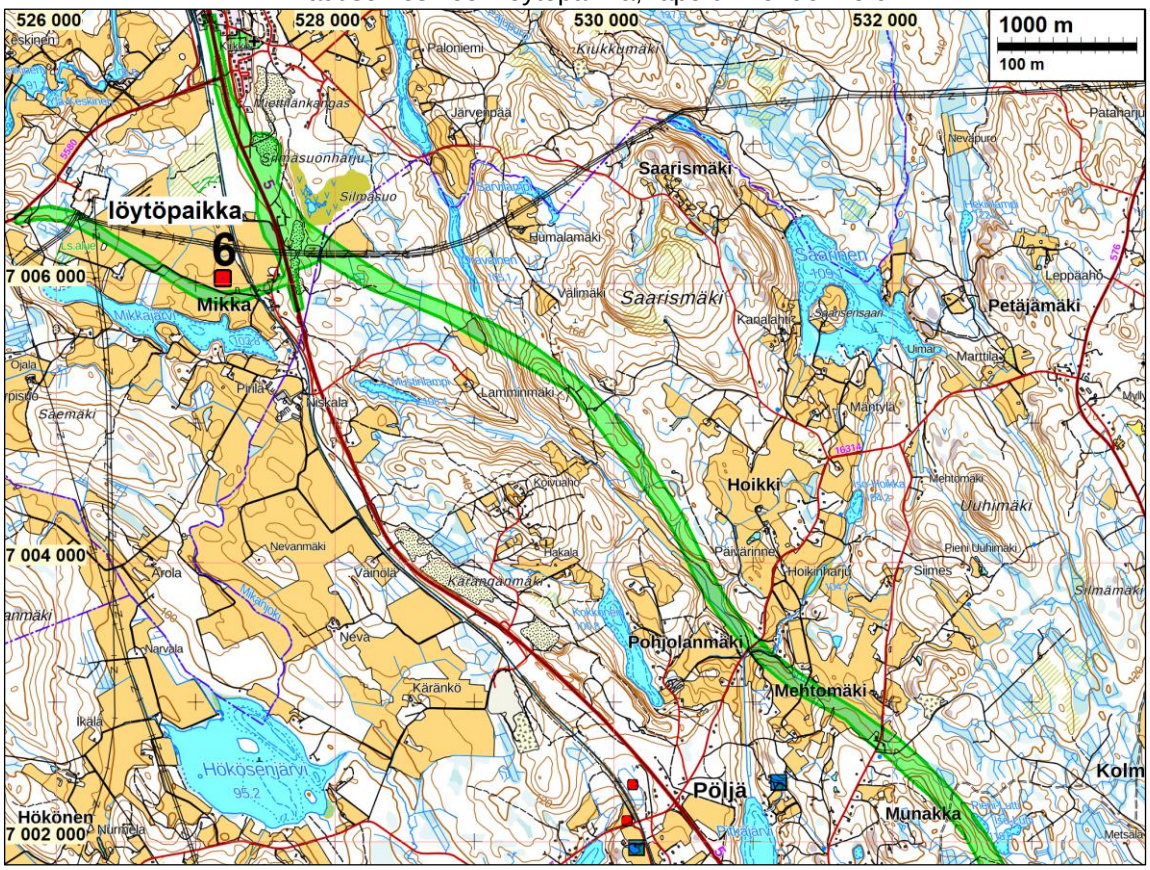
Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta elokuussa 2020, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 8/2020. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n palvelimella ja varmuuskopiolaitteilla.

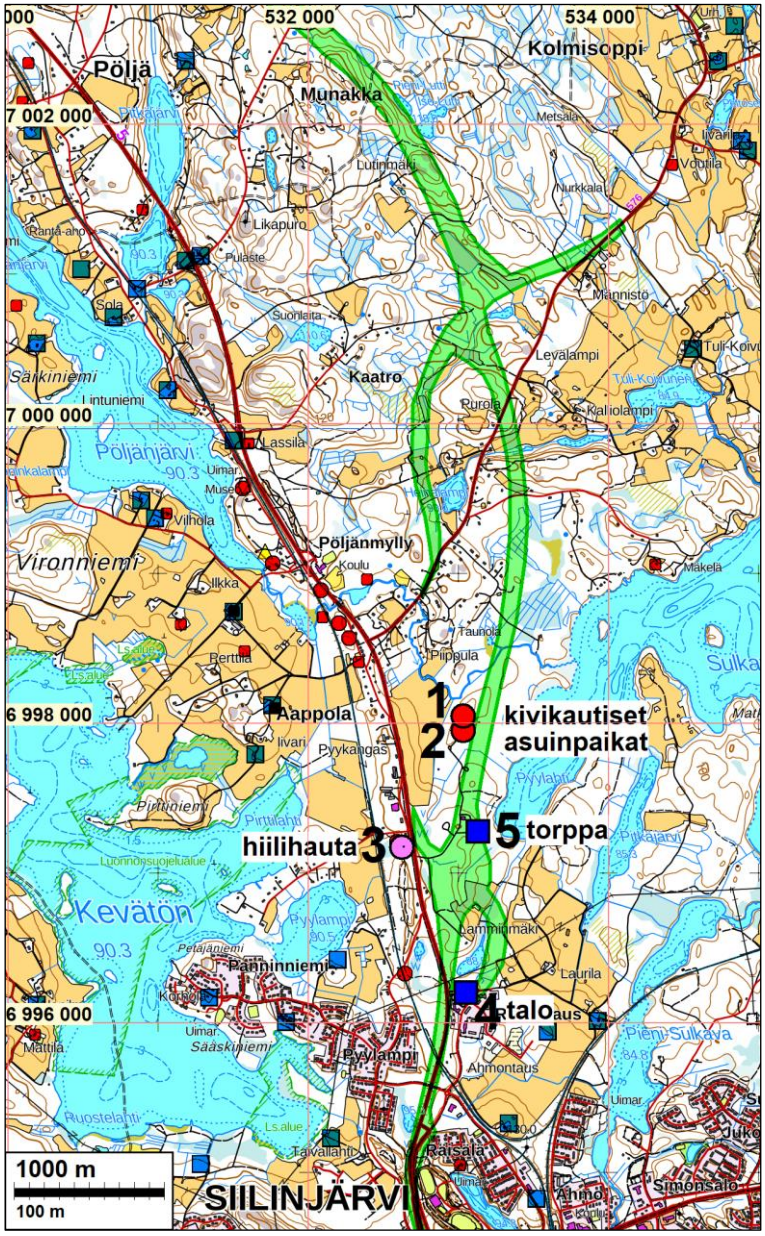
Yleiskartat

Tutkittu yleissuunnitelma-alue (suunnitellut tielinjat n. 100 m levyisessä käytävässä) vihreällä Muinais-jäännökset punainen pallo ja muut kohteet sininen ja sinipunainen pallo

Tien yleissuunnitelman alueen pohjoisosa, suunniteltu tielinja ja liittymät ±50 m vihreällä. Pohjoispäässä kivikautisen esineen löytöpaikka, raportin kohde nro 6.

Tien yleissuunnitelma-alueen eteläosa, suunniteltu tielinja ja liittymät noin ±50 m vihreällä.

Raportin kohteet numeroidut punaiset ja sinipunaiset pallot- muinaisjäännöksiä – ja siniset neliöt muita kohteita ja raportin kohdenumero.

Vanhat, 1700 luvun talot sinisin neliöin ja esihistorialliset muinaisjäännökset pienin punaisin palloin ja löytöpaikat

Inventointi

Valtatie 5:ttä suunnitellaan parannettavaksi Siilinjärvellä siten, että sen yleissuunnitelmassa on alustavasti suunniteltu kokonaan uusi tielinja Siilinjärven keskustan ja Lapinlahden Mikan ja Alapitkän välille, joka kiertää Pöljän itäpuolitse, noin 1.4 - 1,8 km nykyisen valtatien itäpuolella, pääosin metsäalueella. Yleissuunnitelmaan liittyy myös vt. 5:n ja Varpaisjärventien uusi liittymä jossa Varpaisjärventielle on n. 2 km uutta linjausta. Pohjois-Savon ELY-keskus tilasi kyseiset työt Mikroliitti Oy:ltä. Maastotyön tekivät syyskuun alkupäivinä pääosin Timo Sepänmaa ja Tomi Kuljukka ja yhtenä päivänä myös Timo Jussila. Raportin koosti Timo Jussila. Tien yleissuunnitelma-aluetta inventoitiin maastossa n. 100 m leveässä käytävässä kaavailtujen uusien tielinjojen kohdilla ja n. 50 m etäisyydelle suunnitelluista uusista liittymistä ja rampeista.

Aivan yleissuunnitelma-alueen eteläpäässä on inventoitu muinaisjäännöksiä viimeksi v. 2015 (Siilinjärven keskustan muinaisjäännösinventointi Mikroliitti Oy) muutoin 1970 luvulla yleisinventoinneissa, lähinnä Pöljänmyllyn alueella ja liepeillä ja pohjoispäässä Mikan tienoilla.

Hankkeen yleissuunnitelman suunnittelualueet sijoittuvat pääpiirteittäin ja karkeasti 95 - 130 m korkeusvälille – alimmat tasot ovat sen eteläpäässä Pöljässä ja ylimmä Pöljän koillispuolen metsäalueella. Muinaisen Saimaan korkein ranta on alueen eteläpäässä n. 104 m ja pohjoispäässä n. 106 m korkeustasolla (4800 - 4400 eKr.). Viime jääkauden jälkeisen varhaisimman asutuksen aikainen (n. 8200 eKr.) Ancylusjärven korkein rantataso on alueen eteläpäässä 110 m korkeustasolla ja pohjoispäässä n. 121 m tasolla. Siten korkeustasojen puolesta suurimmalla osalla tiehankealuetta voi periaatteessa sijaita kivikautisia asuinpaikkoja, parhaiten sen eteläosassa Mehtolanmäen tasalta etelään.

Siilinjärven historiallisen ajan vanhan asutuksen sijoittuminen on selvitetty v. 2017 Siilinjärven kunnan alueen arkistoinventoinnissa (Jussila/Mikroliitti Oy), minkä materiaalia hyödynnettiin tässä inventoinnissa. Lapinlahden Mikan osalta suunnitelma-aluetta kuvaava isojakokartta haettiin nyt erikseen. Tien yleissuunnitelma alue kulkee vanhojen (etelästä alkaen) Hamulan, Pöljän ja Lapinlahden Naarvanlahden kylien alueella. Eteläosassa on Pöljän ja Hamulan välillä myös Kasurilan kylän laaja enklaavi. Kaksi vanhaa, 1700 luvun autioitunutta talonpaikkaa (torppa ja talo) sijoittuu aivan suunnitelma-alueen liepeille (raportin kohteet 4 ja 5). Nämä paikat tarkastettiin Toinen niistä (5) on ilmeisesti myöhemmässä maankäytössä niin myllerrettyä maastoa että se lienee arkeologisessa mielessä tuhoutunut. Kohde sijoittuu aivan suunnitellun liittymärampin kupeeseen. Toinen (nro 4) sijoittuu suunnitellun tien kupeeseen mutta tiealueen ulkopuolelle. Maastossa todettiin, että tiealueella ei muinaisjäännöstä ole. Muualla Siilinjärven alueella suunnitellut tiet kulkevat etäällä vanhasta asutuksesta. Lapinlahden Mikassa v. 1803 isojakokartalle merkityt suunnitelma-aluetta lähimmät kaksi taloa (autioituneita) sijoittuvat 100 ja 300 m etäisyyksille suunnitellusta uudesta liittymätiestä.

Valmisteluvaiheessa tien yleissuunnitelman alueen maastot käytiin tarkoin läpi laserkeilausaineistosta laadituilla viistovalovarjosteiden avulla. Niiltä pyrittiin paikantamaan arkeologisesti kiinnostavia maarakenteita sekä maastoja. Sen mukaan siis kohdistettiin maastotyötä ja edelleen sen mukaan, mitä maastossa havaittiin. Maastoja siis tutkittiin harkiten valituin ostoksin ja tiheämmin otoksin alueilla, jotka sijoittuvat muinaisen Saimaan korkeustasoille - ylipäätään alueilla, jotka katsottiin muinaisjäännöksille potentiaalisiksi (tai muuta aluetta potentiaalisemmiksi).

Pääpiirteittäin alueen maastot ovat kivikkoista moreenia, paikoin hyvin kivikkoista paikoin vähemmän. Alemmilla tasoilla maaperä oli saveksista moreenia (silttimoreenia). laajempia hiekka-alueita ei alueella sijoitu muualla kuin suunnitelma-alueen päissä, missä suunnittelualue ylittää Siilinjärven-Lapinlahden välisen harjun – minkä päällä siis nykyinen v.5 kulkee. Paikoin alueella osuttiin maastonkohtiin, jotka ovat vähäkivisiä ja maaperältään hiekkaisia. Tällaisilla kohdilla tehtiin paikoin hyvinkin runsaasti koekuoppia mahdollisen esihistoriallisen asuinpaikan löytämiseksi. Vain yhdessä kohdin sellainen löydettiin (kohde nro 2).

Tulos

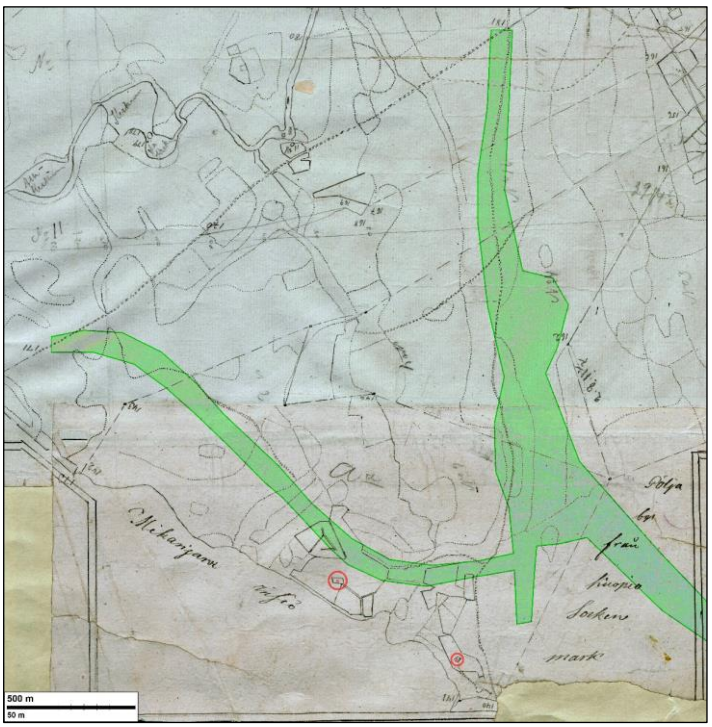
Valtatie 5:n yleissuunnitelma-alueen lähettyvillä on kaksi kivikautista asuinpaikka – yli 100 m etäisyydellä suunnitellusta tiestä, sekä aivan tien yleissuunnitelman alueen liepeillä kaksi historiallisen ajan autioitunutta talonpaikkaa, jotka ovat mahdollisia muinaisjäännöksiä. Niistä toinen ja aivan suunnitellun uuden rampinkupeessa mutta se lienee tuhoutunut. Kaavaillun uuden tien lähelle (n. 120 m etäisyydelle) sijoittuu muinaisjäännökseksi määritetty hiilihauta, mutta se sijaitsee suunnitelmaan nähden paikassa mihin suuntaan tien rakentaminen tuskin missään vaiheessa ulottuu. Tiehankkeen yleissuunnitelman suunnittelualueella ei siten ole muinaisjäännöksiä, mutta pari kohdetta on niin lähellä, että ne on syytä ottaa huomioon teitä rakennettaessa.

18.10.2020

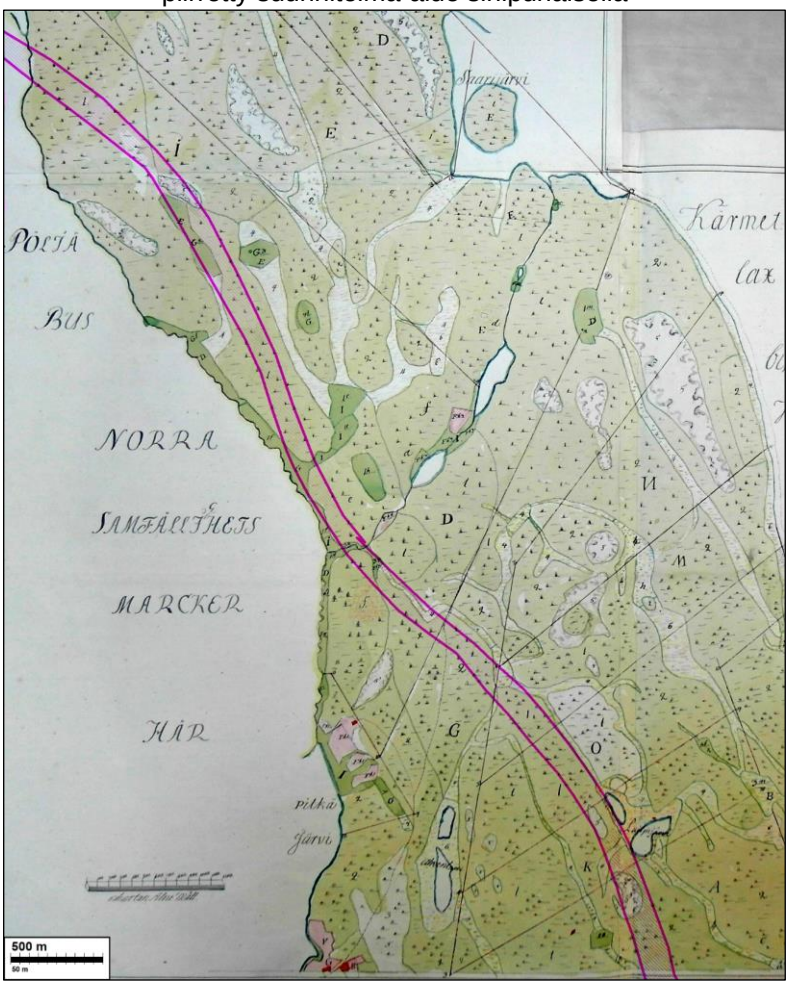
Timo Jussila

Vanhat kartat

Tien yleissuunnitelman alue pohjoisesta etelään vanhoilla 1700-luvun ja 1800-luvun alun isojakokartoilla.

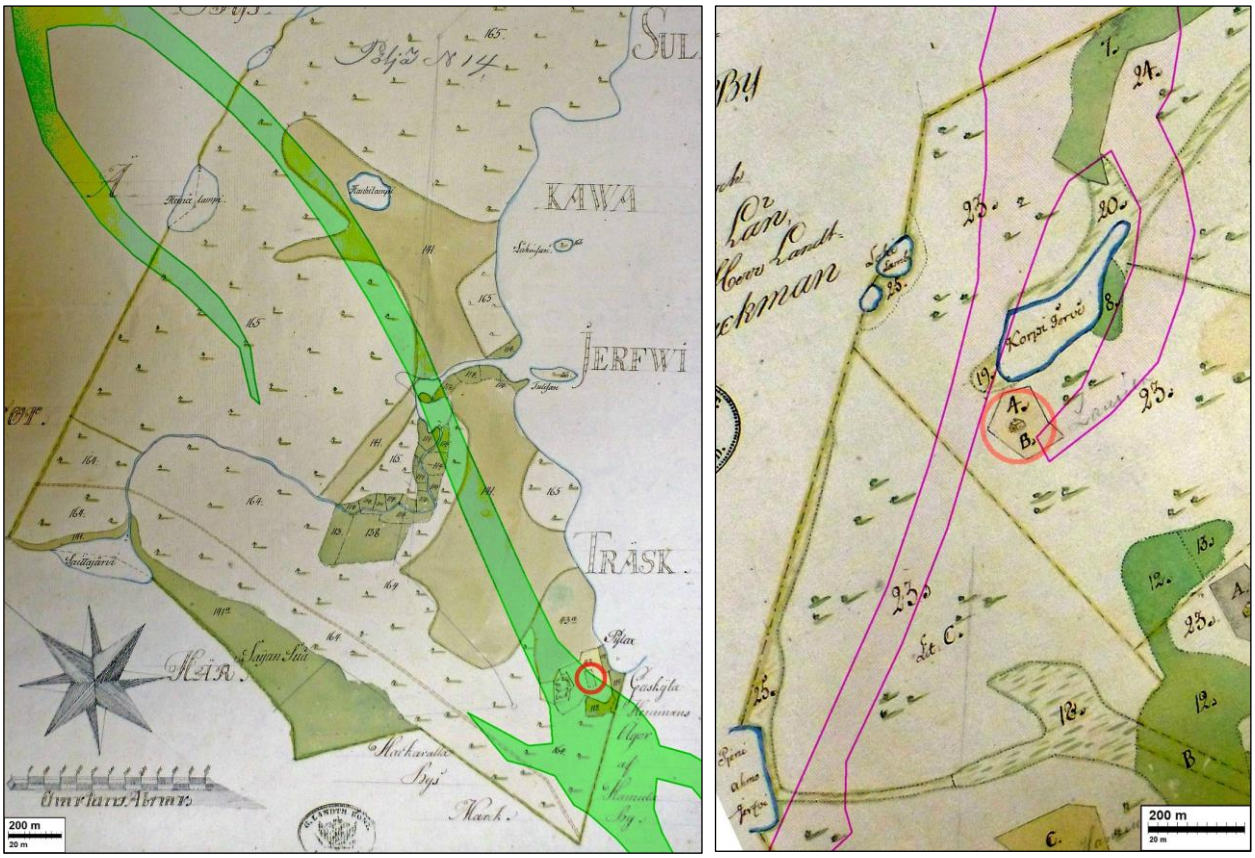

Ote Lapinlahden Naarvanlahden kylän isojakokartan konseptista v. 1803. Talot korostettu punaisin ympyröin. Tien yleissuunnitelma-alue vihreällä. Alla Pöljän kylän pohjoisosaa kuvaava kartta v. 1794. Päälle piirretty suunnitelma-alue sinipunaisella

Ote Pöljän kylän isojakokartasta v. 1794, nykyisen Varpaisjärventien kohdilta

Vasemmalla ote Kasurilan kylän isojakokartasta v. 1777 Sulkavanjärven itäpuolelta ja oikealla ote Hamulan kylän kartasta v. 1777, tutkimusalueen eteläosasta. Talojen paikat osoitettu punaisella ympyrällä (vasemmalla kohde 5 ja oikealla 4). Nämä talot ovat autioituneet ja niiden paikat olivat siis mahdollisia muinaisjäännöksiä. Kartoissa suunnitelma-alueet on päälle piirretty vihreällä ja sinipunaisella.

Isojakokartat;

Backman 1777: Charta ofver Sulckavanniemi Jordstycke i Hamula By af Kuopio Socken och Savolax och Karelens Län

Costiander 1794: Charta öfwer Pöljä Bys Södra Samfällihets Ägor uti Kuopio Socken och Län

Mellin 1777: Charta öfver Pöljäjoki Jordstycke i Södra Kassurila by af Kuopio Lähn och Sockn

Packman J 1803: Charta öfver Narvanlax byä Samfällighets Ägor uti Idensalmi Socken Savolax Öfre Härad och Kuopio Län.

Muinaisjäännökset

1 SIILINJÄRVI PYYKANGAS

Mjtunnus: 1000002740
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N 6998048 E 533036 Z 95

Tutkijat: Aroalho Tarkastus 2003, Sepänmaa inv. 2020.

Sijainti: Siilinjärven kirkosta 3,8 km pohjoiseen.
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri:
Asuinpaikka sijaitsee valtatie 5:n ja Sulkavanjärveen kuuluvan Pyylahden välissä olevalla kumpareella. Maaperä on moreenia ja pinnastaan myös saven tai siltin peittämää. Alue on metsäaurattu ja -istutettu. Aurausvaoista, kumpareen laelta, on löytynyt kvartseja (KM 34316). Mahdollisesti ne ovat nousseet maan pinnalle savi- tai silttikerroksen alta maanmuokkauksen yhteydessä. Muinais-Saimaan maksimikorkeuden aikana paikka on ollut vedenpinnan alapuolella, ja on mahdollista, että veden tuoman kerroksen alla on varhaisen kivikauden löytökerrostumaa.

Sepänmaa 2020:
Kohdetta ei katsottu tarkemmin, mutta silmänvaraisen, vierestä tehdyn vilkaisun perusteella paikka on ennallaan niin että laikut ovat kasvaneet umpeen ja alue on tiheää nuorta metsää. Sen tarkempi rajaaminen vaatisi tarkkuusinventoinnin. Paikka sijaitsee n. 130 m länteen suunnitellusta uudesta tiestä. Sen lähistöllä kuitenkin inventoitiin maastoja tarkemmin, jolloin löytyi n. 5 m alemmalta tasolta, paikasta n. 90 m etelään kivikautinen asuinpaikka (tämän raportin kohde 2 – Pyykangas 2).

Muinais-Saimaan ranta on ollut tämän paikan tuntumassa n. 2700 - 2400 eKr., kivikauden lopulla, jolloin paikka on sijainnut saaressa. Ei ole mitään syytä arvella paikkaa varhaiskivikautiseksi. Paikka on ollut Ancylysjärvi / Saimaa vaiheiden taitteessa varhaiskivikaudella vain hetken kuivilla, muutoin veden peittämänä.

Kartta seuraavalla sivulla.

2 SIILINJÄRVI PYYKANGAS 2

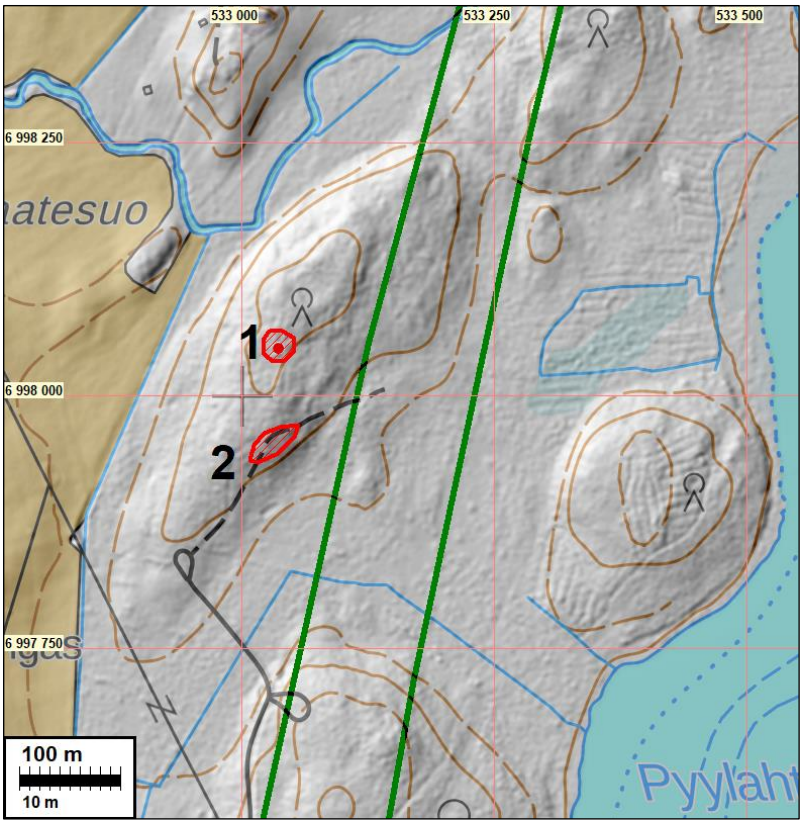
Mjtunnus: uusi
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N 6997949 E 533022 Z 90 - 92

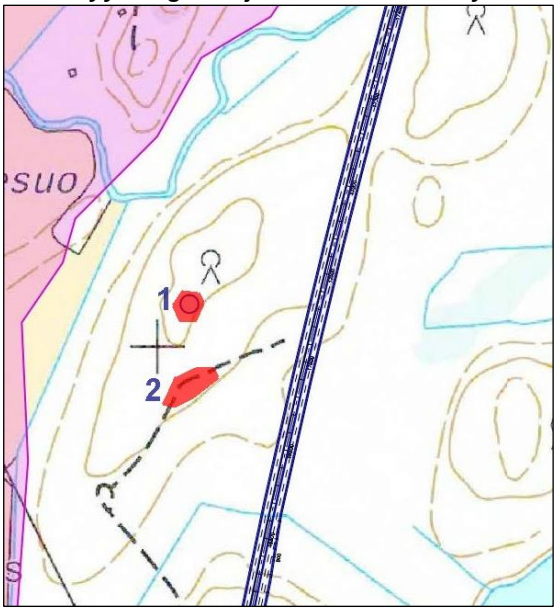
Tutkijat: Sepänmaa & Kuljukka inv. 2020
Sijainti: Siilinjärven kirkosta 3,7 km pohjoiseen.

Kuvaus: Sepänmaa 2020:
Pyykankaan kiinteän muinaisjäännöksen (1000002740) eteläisellä puolella olevalta hietapohjaiselta metsätieltä havaittiin kaksi kvartsia, joista toinen on selkeästi isketty. Maaperä näiden kohdalla lähes kivetöntä hietaa. Löytöpaikan itäpuolella olevaan metsään tehtiin koekuoppia – yhdestä näistä löytyi kaksi suurta kvartsiiskosta. Metsä on vahvasti ojitettu, ja maaperä kivensekaista hiesua. Metsä oli hyvin tiheää nuorehkoa kuusimetsää.

Löytöalue on useita metrejä aikaisemmin tunnettua Pyykankaan asuinpaikkaa alemmalla tasolla. Korkeustason perusteella asuinpaikka ajoittuu aivan kivikauden lopulle tai varhaismetallikauden alkuun.

Kivikautiset asuinpaikat Pyykangas 1 ja 2. Alla ote tien yleissuunnitelmakartasta.

Kaksi kvartsi-iskosta metsäautouran pinnasta lapion kohdalta. Kuvattu koilliseen.

Kaksi kvartsi-iskosta lapion kohdalta koekuopasta. Kaakkoon.

3 SIILINJÄRVI PYYLAHTI 2

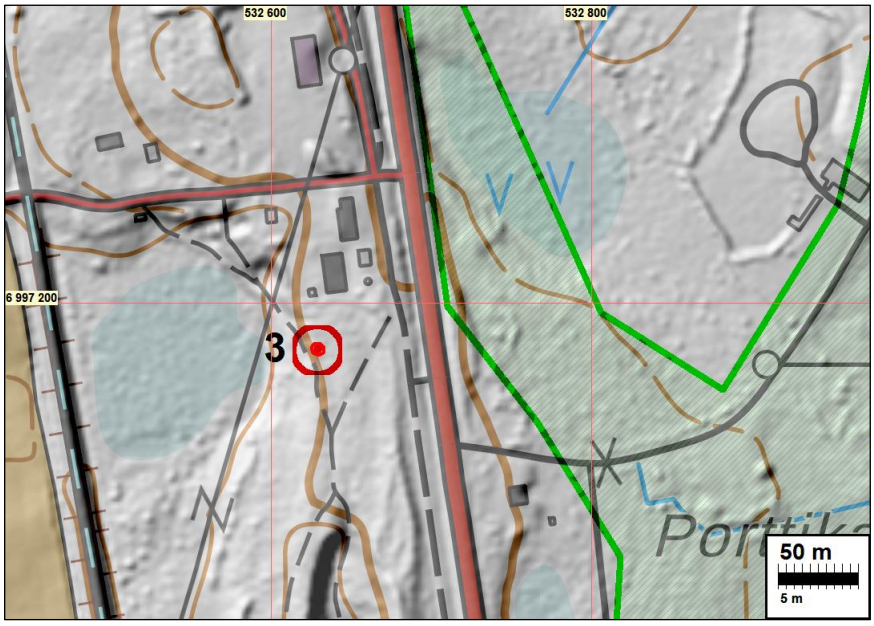
Mjtunnus: 1000027242
Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)
Ajoitus: historiallinen
Laji: hiilimiilu

Koordin: N 6997171 E 532629

Tutkimukset: Aroalho tarkastus 2015, Sepänmaa inv 2020

Sijainti: Siilinjärven kirkosta 2,9 km pohjoiseen.
Kuvaus: Muinaisjäännösrekisteri: Hiilihaudan leveys on noin neljä metriä ja syvyys noin 70 cm. Hiilihauta sijaitsee hyvin loivasti länteen laskevassa hiekkaisessa rinteessä.

Sepänmaa 2020:
Paikka ennallaan. Se sijaitsee noin 115 m suunnitellusta tiealueesta länteen, nykyisen valtatien länsipuolella.
Paikasta noin 50 m luoteeseen on sijainnut kivikautinen asuinpaikka, joka on tuhoutunut (poistettu kiinteä muinaisjäännös, mj-tunnus 1000027242). Paikalla ja lähialueella tehtiin runsaasti koekuopitusta ja pintahavainnointia inventoinnissa v. 2015, mutta mitään muinaisjäännökseen viittaavaa ei tuolloin alueella havaittu.

Muut kohteet

4 SIILINJÄRVI HAMULA LAURILA SKATTEHEMMAN

Mjtunnus:
Status: mahdollinen muinaisjäännös (s)
Ajoitus: historiallinen
Laji: talonpaikka

Koordinaatit: N 6996229 E 533057

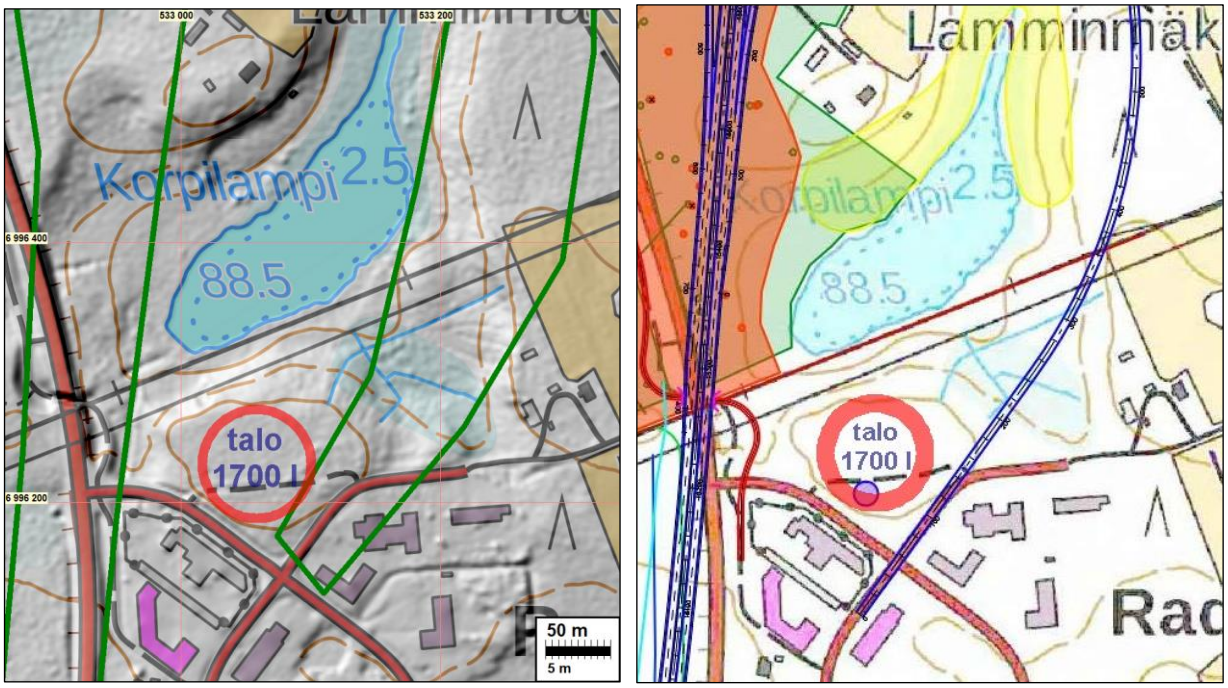
Tutkimukset: Mikroliitti Oy / Timo Jussila arkistotutkimus 2017, Sepänmaa inv. 2020

Sijainti: Siilinjärven kirkosta 1,95 km pohjoiseen.
Kuvaus: Muinaisjäännösrekisteri:
Sepänmaa 2020:
Talon isojakokartan paikannusta hieman tarkennettiin ja sitä tukee myös maastohavainnot alueen topografiasta. Kyseessä matala ja laakea hiekkainen kumpare lammen eteläpuolella.

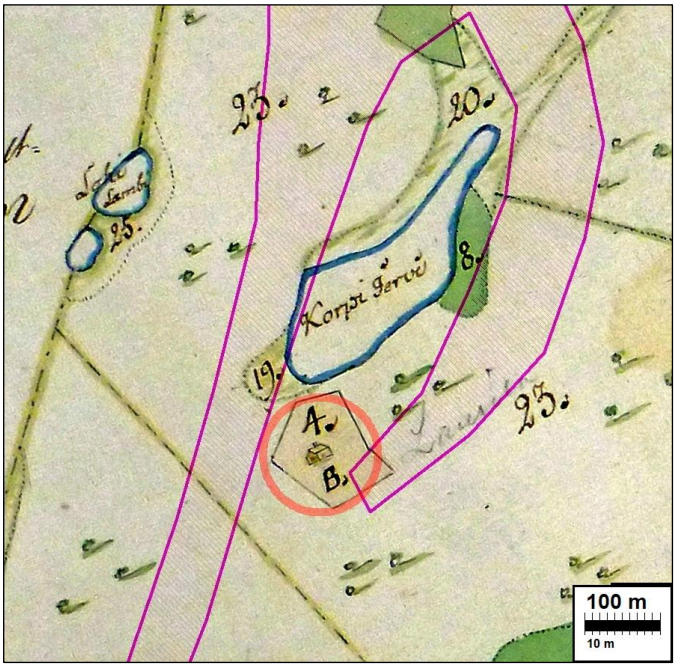
Vanhan tonttimaan alueen ja matalan korkeamman alueen kaakkoisosa on myllättyä, maata kohdilla mihin suunniteltu uusi tie yhtyisi Yrittäjäntiehen. Alueella on varikko tms. Alueen eteläosa vaikutti runnellulta. Alue oli tiheäkasvuista metsää eikä sitä tutkittu tarkemmin kuin itälaidalta, uuden tien suunnassa, missä ei siis havaittu

mitään vanhaan asutukseen viittaavaa. Kyse on siis edelleen mahdollisesta muinaisjäännöksestä, mutta se ei ulotu - jos alueella olisi muinaisjäännös – yleissuunnitelman alueelle.

Valitettavasti alueesta ei ole kelvollisia inventoinnissa otettua kuvaa, mutta käsityksen siitä saa Google StreetViewistä.

Vanha talonpaikka maastokartalla ja tien yleissuunnitelmakartalla.

Ote 1877 kartasta mihin on päälle piirretty tien yleissuunnitelma-alue ja osoitettu talonpaikka punaisella ympyrällä.

5 SIILINJÄRVI SÖDRA KASURILA BERTILSSONS OCH KNUTISES TORP

Mjtunnus: 1000038284
Status: mahdollinen muinaisjäännös (s) / ehdotetaan: muu kohde.
Ajoitus: historiallinen
Laji: torpanpaikka

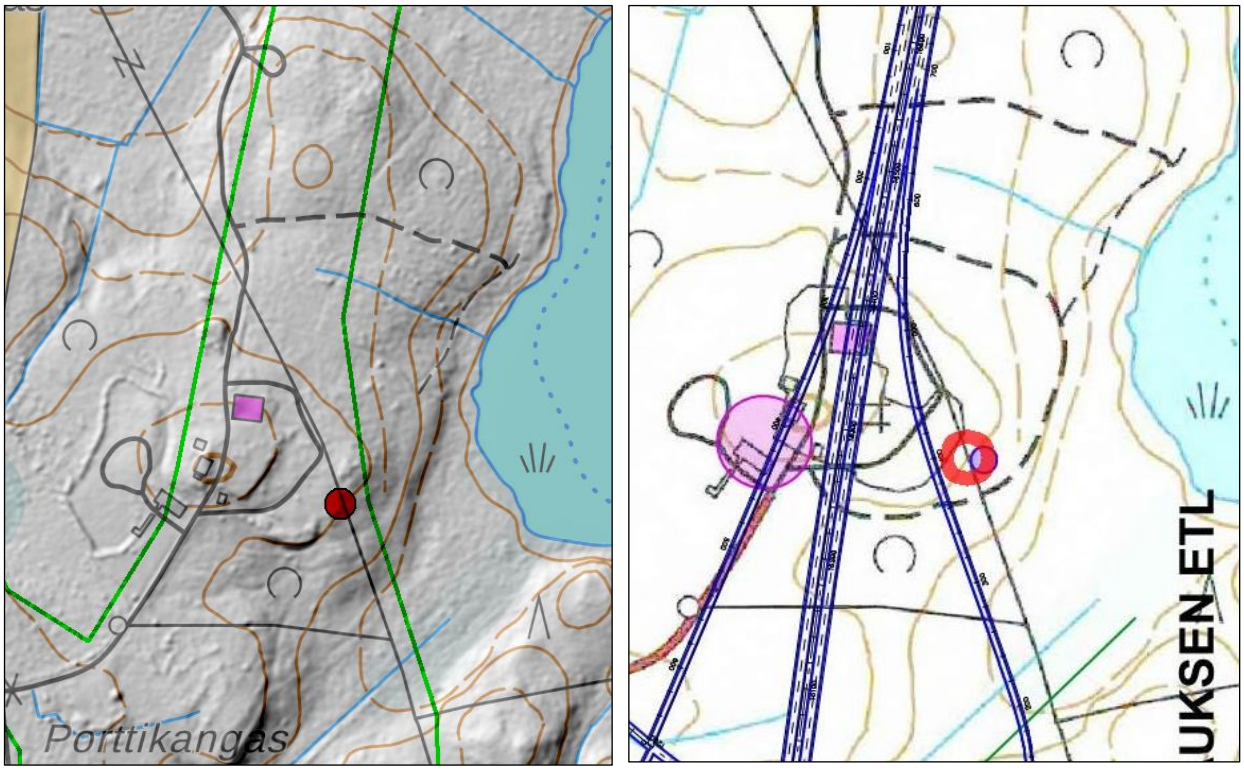
Koordinaatit: N 6997277 E 533119

Tutkimukset: Mikroliitti Oy / Timo Jussila arkistotutkimus 2017, Sepänmaa inv. 2020

Sijainti: Siilinjärven kirkosta 3 km pohjoiseen.
Kuvaus: Muinaisjäännösrekisteri:
Isojakokartalla merkinnällä 43 torpanpaikka. 1840- luvun pitäjänkartalla alue on autio. 1970- luvun peruskartoilla alue on peltoa, nykyisin metsää. Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa.

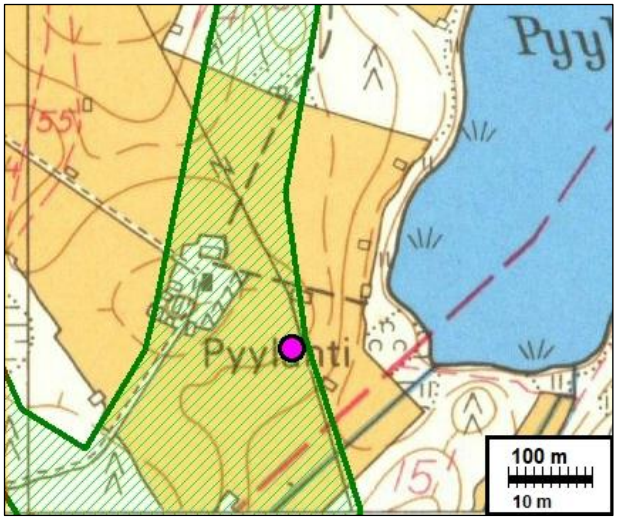
Sepänmaa 2020:
Torpan isojakokartan paikannusta hieman tarkennettiin. Torppa on sijainnut 1700 luvulla nykyisen sähkölinjan kohdilla, 1973 peruskartalle merkityn Pyylahden talon itäpuolelle, joka on tuolloin ollut pelloksi raivattua.

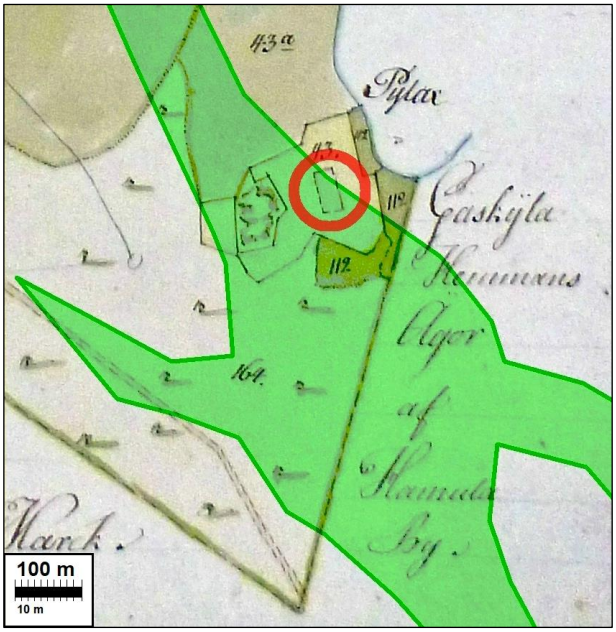
Alue on torpanpaikasta noin 100 m säteellä kaikkiin suuntiin hyvin tiheää nuorta kuusitaimikkoa, joka kasvaa myös tiheästi lehtipuuta. Näkyvyys alueella oli muutaman metrin luokkaa. Maaperä alueella oli raskaasti ojitettua ja äestettyä hieta- ja hiesumaata, vanhaa peltoa. Havaintoja muinaisjäännöksistä ei saatu – joskin niiden saaminen oli olosuhteista johtuen hyvin hankalaa. Muinaisjäännöksiä ei siis voitu todeta. On todennäköistä, että mahdolliset aiemmin peltoon auratut torpan jäännökset ovat kokonmaan tuhoutuneet myöhemmässä maankäsittelyssä.

Vanha torpanpaikka punaisella. Oikealla ote tien yleissuunnitelman kartasta.

Vanha torpanpaikka v. 1973 peruskartalla ja 1777 isojakokartalla

6 LAPINLAHTI SIPOLA

Mjtunnus: 1000016720
Status: löytöpaikka)
Ajoitus: kivikautinen
Laji: hajalöytö

Koordinaatit: N 7006034 E 527198

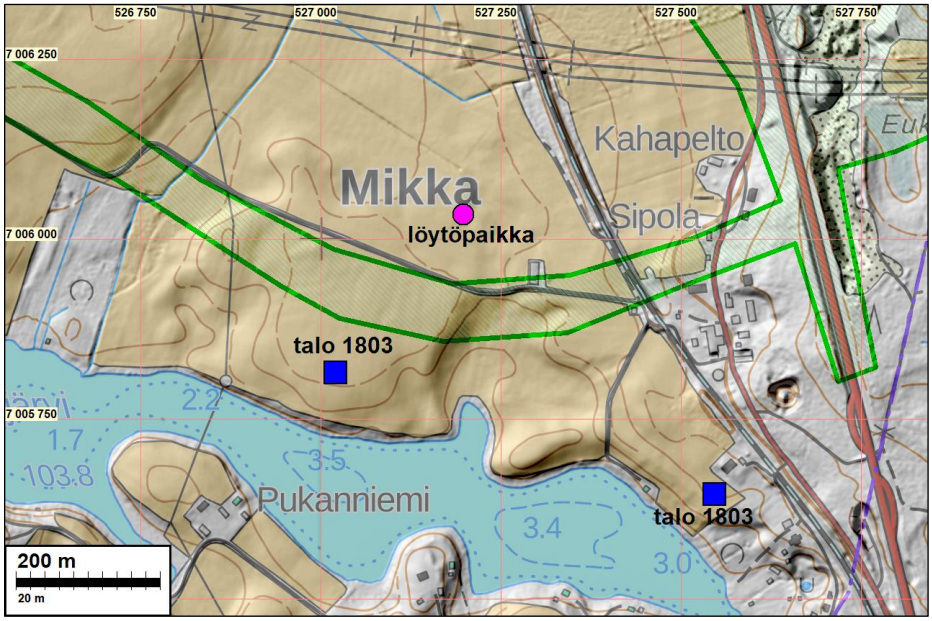
Tutkimukset: Lauri Pohjakallio inventointi 1979, Sepänmaa & Kuljukka inv. 2020

Sijainti Lapinlahden kirkosta 21 km eteläkaakkoon.
Kuvaus: Muinaisjäännösrekisteri: Kaksoistaltan (KuM 6143) löytöpaikka on tasaista savipeltoa, jossa ei tarkastushetkellä havaittu mitään muinaisjäännökseen viittaavaa.

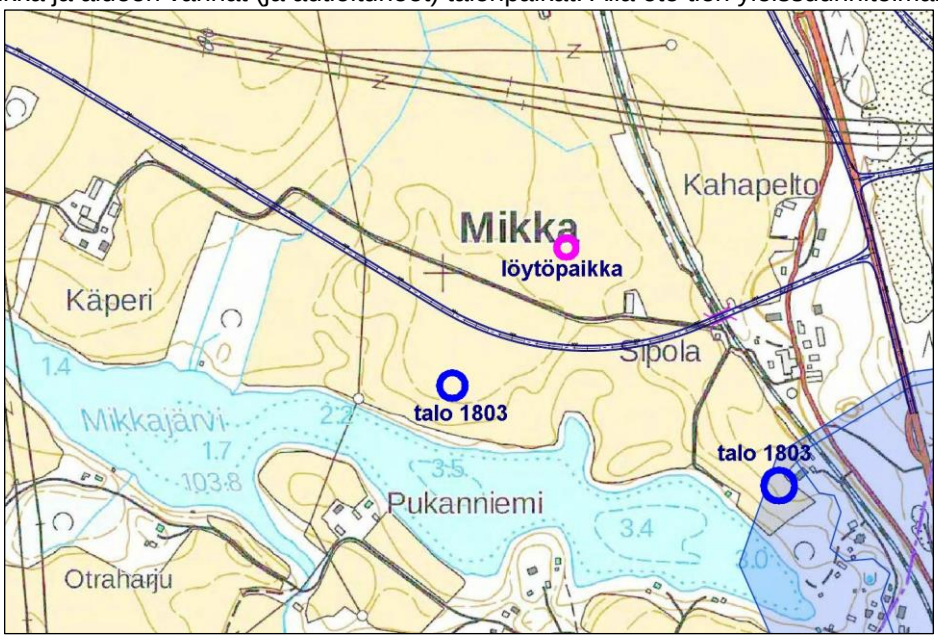
Sepänmaa 2020: Tiedossa ei ole, millä tarkkuudella esineen löytöpaikka on määritetty. Koko laaja peltoalue oli inventointiajankohtana viljelyksessä, joten uusia havaintoja ei saatu. Löytöpaikka on kuitenkin melko etäällä suunnitellusta tiestä.

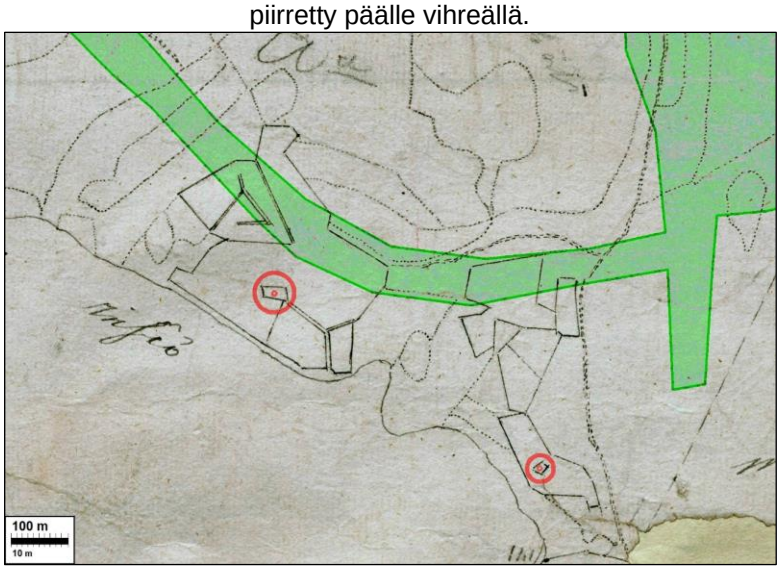
Löytöpaikan maastoa taustalla oikealla ja suunniteltua tielinjaa lännestä itään

Löytöpaikka ja alueen vanhat (ja autioituneet) talonpaikat. Alla ote tien yleissuunnitelmakartasta.

Alla ote Naarvanlahden isojakokartasta v. 1803 jossa talot korostettu punaisella ja yleissuunnitelman alue piirretty päälle vihreällä.

Liite maastossa tarkemmin katsotut alueet

